

ز درد دل اکنون یکی نامه من
نویسم فرستم بدان انجمن
فردوسی

درد دل سردبیر و پراستار

محمد کریم الدینی

جمله‌های طولانی را بشکنند و جمله‌های متن را تا حد امکان ساده و روان کند.

نگارنده و پراستار موارد فوق‌الذکر را پس از ویرایش تخصصی متن انجام می‌دهد. او هنگام ویرایش تخصصی متن مطالب تکراری، غیرضروری، غیرمستند، مبتذل، نامتعارف، سست و ضعیف، غیرعلمی و شبه علمی را حذف یا متعادل می‌کند و سعی می‌کند به منظور انسجام بخشیدن به متن و یکدستی آن برخی مطالب را حذف، اصلاح، تنظیم یا جابه‌جا کند؛ برخی نکات فراموش شده و جاافتاده را به متن یا به پانویس بیفزاید و متن را اگر ترجمه باشد با متن اصلی مقابله کند.

از شما چه پنهان، روزی در محفل و پراستاران، وقتی نوبت سخن گفتن به صاحب این قلم رسید، فی‌الغور سخن را با این بیت دورگه آغاز کرد: «ز بیماری بتر بیماری، نوشتن بهتر از ویراستاری» که برخی حاضران پرسیدند منظور چیست و او عرض کرد که منظور درد دل کردنی بود و بس.

اکنون نیز اگر نگارنده اعتراف کند که برای او نوشتن بهتر از ویراستاری است، مبالغه نکرده است، بلکه حداقل در مورد ویرایش علمی محتوایی مجله رشد آموزش زیست‌شناسی راست گفته است. چه، این نوع ویرایش گاه چندین برابر دشوارتر، پیچیده‌تر و وقت‌گیرتر از ویرایش فنی یا ساختاری زبانی و نیز گاه حتی دشوارتر از نوشتن مقاله است.

علت آن است که مخاطبان اصلی این مجله معلمان‌اند. این مخاطبان فقط خواننده مجله نیستند، بلکه چون مجله را از آن خود می‌دانند، گاه نیز دست به قلم می‌شوند تا در تولید محتوای مجله مشارکت داشته باشند. دست به قلم شدن برخی از مخاطبان در کنار مزایای بسیاری که دارد، اندکی دشواری‌ها

خوانندگان وفادار رشد آموزش زیست‌شناسی کم و بیش می‌دانند که نگارنده این سطور نقشی دوگانه در این نشریه دارد؛ یعنی علاوه بر سردبیری، وظیفه ویراستاری مجله را نیز برعهده دارد و نوشته‌هایی را که برای چاپ و انتشار پذیرفته می‌شوند، ویراستاری می‌کند؛ مثلاً غلط‌های احتمالی املائی را تصحیح می‌کند؛ واژه‌ها، اصطلاحات و اعلام موجود در نوشته‌ها را اصلاح و یکدست می‌کند و در صورت لزوم معادل‌های انگلیسی یا لاتینی آن‌ها را بررسی، اصلاح یا اعمال می‌کند؛ پاراگراف‌بندی‌ها را واری و در صورت نیاز اصلاح می‌کند؛ نشانه‌گذاری‌ها را بررسی، در صورت لزوم اصلاح یا اگر نباشند اعمال می‌کند؛ قواعد عددنویسی، فرمول‌نویسی، اعراب‌گذاری و اختصارهای متن را بررسی و اگر نیاز باشد اصلاح می‌کند؛ ارجاعات، پانویس‌ها و پی‌نوشت‌ها و یادداشت‌های متن را واری و اصلاح می‌کند؛ کالبد کلی نوشته، شامل جدول‌ها، نمایه‌ها، نمودارها و تصویرها را بررسی و اصلاح می‌کند و عنوان اصلی و عنوان‌های فرعی نوشته‌ها و سوتیترها را تعیین و در صورت لزوم تصحیح می‌کند. نگارنده این سطور هنگامی که از نگاه ویراستار نوشته‌ای را بررسی می‌کند، به جست‌وجوی اشتباهات احتمالی دستوری و ساختاری می‌پردازد و در همان حال از زبان معیار فارسی نیز پاسداری می‌کند، انحراف‌های احتمالی زبانی را اصلاح می‌کند و زبان سراسری نوشته را واری و از جمله‌ها و عبارت‌های نارسا، مبهم، متناقض، نامفهوم ابهام‌زدایی و بخش‌های عامیانه و شبه‌علمی یا غیرعلمی را حذف می‌کند و در عین حال می‌کوشد برای واژگان غیر فارسی، برابرهای فارسی برگزیند و واژگان، تعابیر، اصطلاحات و عبارت‌های تکراری و زائد، ناقص و نارسا را بزدايد؛

نیست. اینان با دیدن موضوعی که به نظرشان جالب می‌آید، ذوق زده از کشف هیجان‌انگیز خود دست به قلم می‌شوند و انتظار دارند که متن آنان در کوتاه‌ترین فرصت ممکن به دست چاپ سپرده شود و فراموش می‌کنند که مجله‌ما فصل‌نامه است و به‌علاوه، هزاران مخاطب دیگر هم دارد. بنابراین، از دشواری‌های کار ویراستاری ما یکی همانا تعیین میزان اصالت نوشته‌های رسیده و دیگر دشواری ویرایش علمی محتوایی نوشته‌های منتخب است. الحق تبدیل متون ناپخته و غیر حرفه‌ای به متنی فراخور مجله و تلخیص نوشته‌های طولانی، اصلاح، جرح و تعدیل نوشته‌های رسیده وقت‌گیر و دشوار است، خصوصاً چون برخی از این نوشته‌ها باید چند بار بین ویراستار، نویسنده یا مترجم و متخصص یا متخصصان موضوعی گردش کنند تا شایسته چاپ شوند.

حالا که حوصله کردید و درد دل سردبیر ویراستار مجله را خواندید، نومید نشوید، بلکه به عکس، اگر هم اهل قلم نبوده‌اید، قلم را بردارید و با علم به دشواری‌های ویراستاری مجله، از فضایی که مجله در اختیار شما می‌گذارد، استفاده کنید و با رعایت حال این بنده ویراستار به معلمان پژوهنده، اهل قلم و مؤلفی بپیوندید که همواره حدود نیمی از نوشته‌های مجله را تأمین کرده‌اند. بدانید ویراستاری نوشته‌های خوب، محققانه و اصیل شما خدمت کوچکی است که از دست نگارنده این سطور بر می‌آید. درود بر همه شما

پی‌نوشت

۱. مصراع اول این بیت از نظامی گنجوی و مصراع دوم از ابوالقاسم حالت شاعر معاصر است.

و پیچیدگی‌های کار ویراستاری را افزایش می‌دهد. نخست، چون برخی از مخاطبان ما برای نوشتن تربیت نشده‌اند، برای این کار آموزش خاصی ندیده‌اند و لذا در این کار بی‌تجربه یا کم‌تجربه‌اند. محل کار آنان کلاس درس و کار، حرفه و وظیفه آنان آموزش دادن بوده است. بدیهی است که آداب و مهارت‌های آموزش با آداب و مهارت‌های نوشتن متفاوت‌اند. تجربه این گروه از مخاطبان در نوشتن بیشتر به نوشتن پروژه‌های دانشجویی به زبان دانشگاهی، یعنی تهیه متنی اختصاصی برای ارائه به مدرس دانشگاه و دیگر دانشجویان، محدود بوده است؛ در حالی که زبان مجله باید زبان معلم باشد و محتوای مجله معلم را به موضوع بیشتر علاقه‌مند کند و نیازهای واقعی او را برآورد.

دوم، انگیزه تعداد اندکی از مخاطبانی که دست به قلم می‌شوند، رسیدن به فردایی بهتر برای خود و خانواده و به بیان ساده‌تر برای کسب امتیاز، رسیدن به رتبه‌های بالاتر شغلی است. این قبیل مخاطبان گاه برای رسیدن هر چه سریع‌تر به هدف خویش راهی میان‌بر انتخاب می‌کنند که زحمت کمتری داشته باشد؛ یعنی یا به رونویسی از کتابی که در زمان دانشجویی استفاده می‌کرده‌اند دست می‌زنند، یا دست به دامن شبکه جهان‌گستر وب می‌شوند و با جست‌وجویی مختصر موضوعی فراخور توان علمی خود می‌یابند، آن را با ترفندهایی که امروزه بر همه اهل علم و اهل قلم و اهل وب آشکار است، با یا بدون تغییر، با یا بدون ذکر منبع به سوی ما گسیل می‌دارند و سپس معمولاً کله‌مند و شاکی با پی‌گیری‌های پی‌درپی، به نوعی گروه فشار مبدل می‌شوند. دغدغه اصلی این گروه از مخاطبان ما مطالعه، جست‌وجو، کندوکاو و ارتقای دانش علمی